

Elektroninės valdžios raida Europos Sąjungos rytinio pasienio valstybėse

Gintaras Žilinskas

*Kauno technologijos universitetas
K. Donelaičio g. 20, LT-44239 Kaunas*

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppa.13.1.6504>

Anotacija. *E. valdžios vystymas yra svarbi viešojo administravimo modernizavimo dalis, susijusi su gyventojų dalyvavimo, valdžios skaidrumo ir atskaitomybės stiprinimu. Šioje srityje egzistuoja reikšmingų skirtumų tarp valstybių. Straipsnio tikslas – išanalizuoti egzistuojančius e. valdžios raidos skirtumus tarp Europos Sąjungos (toliau – ES) rytinio pasienio valstybių, senųjų ES valstybių, kitų valstybių, kurios ES narėmis tapo po 2004 m., ir visų ES valstybių. Remiantis lyginamąja analize nustatomos 2003–2012 m. rytinio pasienio valstybių e. valdžios raidos tendencijos. Aptariant e. valdžios raidą ES naudojami Jungtinių Tautų tyrimų duomenys apie e. valdžios išsivystymą. Nustatyta, kad rytinio pasienio valstybės padarė aiškią pažangą plėtojant e. valdžią, tačiau atsilikimas nuo kitų ES valstybių grupių išliko. Pažymima, kad rytinio pasienio valstybių grupei būdingas didesnis homogeniškumas e. valdžios išsivystymo srityje nei kitoms ES valstybių grupėms.*

Raktažodžiai: *e. valdžia, indeksas, Europos Sąjunga, rytų pasienis.*

Keywords: *e-government, index, European Union, Eastern Border.*

Įvadas

Šiuolaikinės valstybės siekia sukurti visuomenę, kurioje visi piliečiai galėtų pasiekti informaciją ir ja dalytis. Suteikiant didesnę informaciją piliečiams, tikimasi padidinti valdžios skaidrumą ir atskaitomybę, socialinę integraciją ir sudaryti piliečiams geresnes sąlygas stebėti valdžios veiklą. Kartu tai turi padėti išlaikyti piliečių pasitikėjimą demokratinėmis institucijomis ir procesais [4]. Straipsnyje analizuojamas 2003–2012 m. e. valdžios išsivystymo lygis ir raidos tendencijos ES rytinio pasienio valstybėse (toliau – ES-8). Nors labiau išsivysčiusios ES valstybės gali daugiau investuoti į e. valdžios plėtros projektus, aktualu analizuoti e. valdžios plėtrą iš tos pačios perspektyvos ir ES-8 valstybėse. Tyrimo objektas – e. valdžios išsivystymo skirtumai tarp ES-8 ir kitų ES valstybių. Šiame kontekste kyla pagrindinis klausimas: kokie yra skirtumai tarp ES-8 ir kitų ES valstybių narių e. valdžios išsivystymo srityje ir kaip jis keitėsi 2003–2012 m. laikotarpiu.

...

Pagrindinis šio straipsnio tikslas – išanalizuoti egzistuojančius e. valdžios raidos skirtumus tarp: a) ES-8 ir visų ES valstybių (toliau – ES-28); b) ES-8 ir senųjų ES valstybių (toliau – ES-15); c) ES-8 ir valstybių, kurios ES narėmis tapo po 2004 m. (toliau – ES-5). Taikant lyginamąją analizę, galima nustatyti esmines ES-8 valstybių e. valdžios raidos tendencijas.

E. valdžia ES yra plačiai nagrinėjama įvairiais aspektais [1; 3; 7; 10; 15; 16; 18]. Atlikta lyginamųjų tyrimų ir analizuotos raidos tendencijos, tačiau dauguma jų skirti e. valdžios vystymo tendencijoms ir skirtumams tarp ES valstybių, tarp senųjų ir naujųjų ES valstybių, tarp senųjų ir pokomunistinių ES valstybių analizuoti. E. valdžia analizuojama įvairiais valdžios lygmenimis: centrinium, regioniniu ir vietiniu. Ankstesniuose tyrimuose nebuvo analizuojama ES-8 narių e. valdžios raida taikant lyginamąją analizę ES kontekste.

Rytų pasienio valstybės narės ES kontekste

ES plėtra iš esmės pakeitė Centrinės ir Rytų Europos valstybių geopolitinę ir makroekonominę padėtį. ES siena pasistūmėjo toli į rytus. Ji apima didelį plotą nuo Baltijos jūros iki Juodosios jūros. Baltijos jūra tapo beveik vidinė ES jūra. 2007 m. Rumunijai ir Bulgarijai įstojus į ES, jos siena taip pat pasiekė Juodąją jūrą. Dėl šių pokyčių ES dabar turi sieną su keturiomis Rytų Europos valstybėmis – Nepriklausomų valstybių sandraugos narėmis. Šios valstybės iš šiaurės į pietus yra šios: Rusija, Baltarusija, Ukraina ir Moldavija. ES šalys, kurios tiesiogiai ribojasi su Nepriklausomų valstybių sandraugos valstybėmis (ta pačia šiaurės pietų kryptimi), yra Suomija, Estija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Slovakija, Vengrija, Rumunija ir Bulgarija. Visos šios valstybės, išskyrus Suomiją, priklauso NATO.

1 lentelė. ES-8 valstybių teritorija, gyventojų skaičius ir bendras vidaus produktas

Valstybė	Teritorija, km ²	Gyventojų skaičius, mln. ¹	Bendras vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui, išreikštas perkamosios galios standartu ²
ES-28	4271,6	507,07	25 500
Estija	43,4	1,32	17 500
Latvija	62,3	2,02	15 900
Lietuva	62,7	2,97	16 800
Lenkija	312,7	38,53	17 800
Slovakija	49,0	5,41	19 200
Vengrija	93,0	9,91	16 800
Rumunija	230,0	20,06	12 500
Bulgarija	111,0	7,28	12 100
ES-8	964,1	87,5	16 075

¹ 2013 m. duomenys.

² 2012 m. duomenys.

Šaltinis: sudaryta straipsnio autoriaus pagal [5, 6].

Naujųjų ES valstybių, išsidėsčiusių rytiniame ES pasienyje, teritorinis, demografinis ir ekonominis potencialas yra nedidelis ir skirtingas (1 lent.). Didžiausia tarp šių valstybių yra Lenkija, kuri užima 6 vietą ES pagal teritoriją ir gyventojų skaičių. Santykinai didesnė valstybė yra Rumunija, po kurios eina Bulgarija ir Vengrija. Kitos valstybės mažos (mažiausia yra Estija). ES-8 valstybėse bendras vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui, yra daug mažesnis už ES vidurkį. Nė viena ES-8 valstybė jo neviršija.

Į rytus pasistūmėjusi ES siena kelia naujus ir sudėtingus ekonominius, socialinius ir saugumo iššūkius visai ES ir atskiroms jos valstybėms. Vienas iš pagrindinių ES tikslų yra valstybių ekonominė ir socialinė sanglauda, kuri jas integruotų. Tokią sanglaudą labiausiai sąlygoja išsivystymo lygio suartinimas. Todėl ES yra labai suinteresuota valstybių pažangiu, tvariu, integraciniu augimu visoje jos teritorijoje, taip pat ir rytinio pasienio valstybėse.

Tyrimo duomenys ir metodika

E. valdymas apima e. valdžią ir šį pagrindinį valdymo klausimą: suinteresuotųjų dalyvavimą naudojant internetą viešosios politikos formavimo, diskusijų, įgyvendinimo procesuose [7, p. 1138]. E. valdžia yra plati sąvoka, apimanti beveik visas informacines ir ryšių technologijas (toliau – IRT). E. valdžia – tai viešojo sektoriaus informacijos ir paslaugų teikimas piliečiams naudojant internetą [2]. E. valdžia – tai IRT, ypač interneto, naudojimas, siekiant geresnio valdymo [9]. Ji gali būti susijusi su platesne ar siauresne sritimi: pirmuoju atveju apibrėžiama kaip paslaugų teikimas naudojant internetą, antruoju – sugebėjimas naudojant IRT pertvarkyti viešąjį administravimą, įdiegiant e. valdžios koncepciją [10, p. 278]. IRT pritaikymas teikti viešąsias paslaugas tapo svarbia viešojo administravimo modernizavimo dalimi visame pasaulyje. IRT padeda siekti viešojo sektoriaus atsakomybės ir skaidrumo, įtraukti suinteresuotąsias šalis, sužinoti visuomenės valią ir reaguoti į piliečių poreikius. Dinant vyriausybės atskaitingumą ir suteikiant galias piliečiams, e. valdžia yra vertinama kaip teigiamas pasitikėjimo stiprinimo valdžia kanalas [4].

IRT lemia asmenų, įmonių, regionų ir valstybių gebėjimus išlikti konkurencingiems, veikti veiksmingiau ir efektyviau. IRT yra pripažintos vienu svarbiausių socialinio ir ekonominio vystymosi veiksnių [8, p. 3]. Netolygus IRT pasiskirstymas gali turėti rimtų padarinių ekonomikos augimui, žmogaus vystymuisi ir gerovės kūrimui [17, p. 9]. Faktai rodo, kad informacijos prieigos ir dalijimosi srityje yra reikšmingų skirtumų tarp asmenų, grupių, regionų ir šalių [3, p. 98]. Informacijos sklaidos ir IRT vystymo skirtumai yra svarbi priežastis, kuri lemia netolygų valstybių ir jų regionų vystymąsi bei socialinę atskirtį.

Šis tyrimas yra pagrįstas pirminiais duomenimis ir mokslinių tyrimų rezultatais apie e. valdžios vystymą ES analize, apibendrinimu ir interpretacija. Jungtinių Tautų e. valdžios tyrimuose skelbiami ES valstybių e. valdžios išsivystymo indeksai yra pagrindiniai šio straipsnio šaltiniai [13].

...

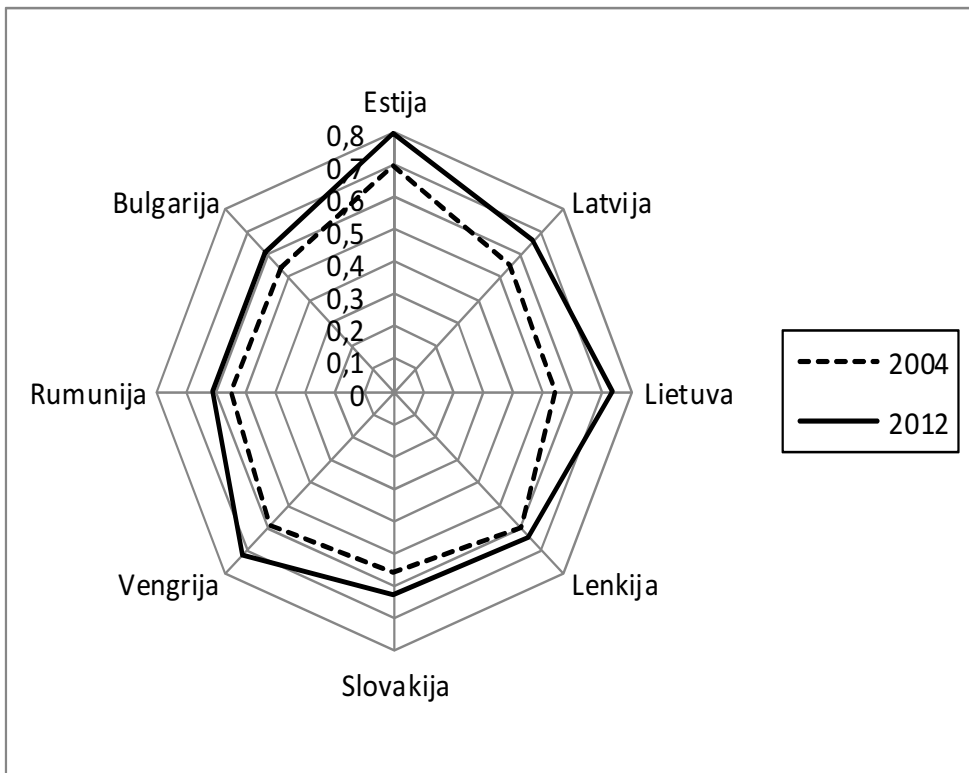
Jungtinių Tautų globaliame e. valdžios tyrime pateiktas sisteminis IRT naudojimo ir galimybių pertvarkant viešąjį sektorių, didinant efektyvumą, veiksmingumą, skaidrumą, atskaitomybę, priėjimo prie viešųjų paslaugų ir piliečių dalyvavimo vertinimas 193 valstybėse, Jungtinių Tautų narėse [14]. Analizuojant e. valdžios išsivystymą ir jo raidą ES valstybėse, naudojami 2003 m., 2004 m., 2005 m., 2008 m., 2010 m., 2012 m. Jungtinių Tautų e. valdžios tyrimų metu apskaičiuoti indeksai.

Duomenys buvo analizuojami taikant lyginamosios analizės metodą. Pirmiausia buvo analizuojami ES-8 valstybių e. valdžios indeksai ir įvertinami šių valstybių 2004–2012 m. e. valdžios išsivystymo pokyčiai. Vėliau buvo lyginami e. valdžios indeksai tarp ES-8 ir ES-15, paskui – tarp ES-8 ir ES-5 valstybių grupių. Taip pat buvo lyginami ES-8 ir ES-28 valstybių e. valdžios indeksų vidurkiai. ES-8 priskiriamos šios valstybės: Estija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Slovakija, Vengrija, Rumunija ir Bulgarija. ES-15 valstybių grupę sudaro Belgija, Danija, Vokietija, Airija, Graikija, Ispanija, Prancūzija, Italija, Liuksemburgas, Olandija, Austrija, Portugalija, Suomija, Švedija ir Jungtinė Karalystė. ES-5 valstybių grupę sudaro Kipras, Čekija, Malta, Slovėnija, Kroatija.

Siekiant nustatyti e. valdžios išsivystymo lygį, skirtumus, tendencijas, jas įvertinti, buvo apskaičiuoti ES-8, ES-15, ES-5 ir ES-28 valstybių e. valdžios indeksų vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai (toliau – SN). Naudojant variacijos koeficientą, buvo palyginta e. valdžios indeksų sklaida ES-8, ES-15, ES-5 ir ES-28 valstybių grupėse. Statistinės analizės metodai buvo parinkti atlikus Kolmogorovo ir Smirnov testą. Mann ir Whitney U testas buvo naudojamas siekiant patikrinti statistinio reikšmingumo tarp ES-8 ir ES-15, ES-8 ir ES-5 valstybių grupių skirtumus. Skirtumai laikyti statistiškai reikšmingi, jeigu paklaidos tikimybės reikšmė $p < 0,05$.

Tyrimo rezultatai

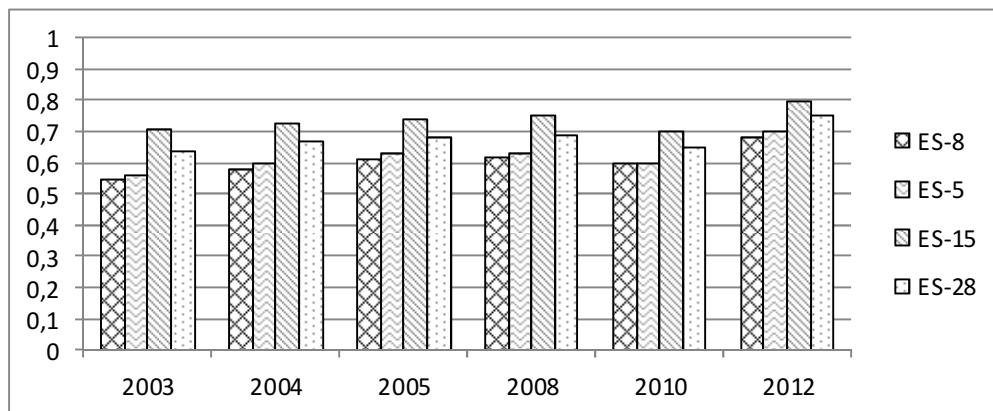
Pirmojo paveikslas duomenys rodo, kad visos ES-8 valstybės nuo 2004 m. iki 2012 m. padarė pažangą vystydamos e. valdžią. Didžiausią pažangą padarė Lietuva, kurios e. valdžios indeksas padidėjo 0,19 punkto. Mažiausiai padidėjo Lenkijos (0,04 punkto) indeksas. Nedaug padidėjo Slovakijos, Rumunijos ir Bulgarijos indeksai. ES-28 valstybių e. valdžios indeksų pokyčio vidurkį (0,08 punkto) 2004–2012 m. viršijo Lietuva, Vengrija, Latvija ir Estija. Lenkijos, Rumunijos, Bulgarijos ir Slovakijos e. valdžios indeksai padidėjo mažiau už ES-28 valstybių indeksų vidurkį. 2004 m. ir 2012 m. tik vienos Estijos e. valdžios indeksas viršijo ES-28 valstybių indeksų vidurkį. Šios valstybės indeksas – aukščiausias tarp ES-8 valstybių. Kitų septynių valstybių šis indeksas buvo žemesnis už ES-28 valstybių indeksų vidurkį.

1 pav. 2004–2012 m. e. valdžios indekso pokyčiai ES-8 valstybėse

Šaltinis: sudaryta straipsnio autoriaus pagal [13]

ES-8, ES-15, ES-5 ir ES-28 valstybių e. valdžios vystymosi tendencijos pavaizduotos 2 paveiksle. Stebima aiški e. valdžios indeksų vidurkių didėjimo tendencija visose valstybių grupėse. Tik 2010 m. visų grupių indeksų vidurkiai sumažėjo, tačiau 2012 m. jie vėl padidėjo ir viršijo 2008 m. lygį. 2003–2012 m. išliko ši e. valdžios indeksų vidurkių skirtumų tarp atskirų valstybių grupių tendencija: ES-8 valstybių indeksų vidurkiai visuomet buvo mažesni už ES-15, ES-5 (išskyrus 2010 m.) ir ES-28 valstybių indeksų vidurkius. ES-15 indeksų vidurkiai per visą analizuojamą laikotarpį buvo didžiausi. Didžiausias skirtumas tarp ES-8 ir ES-15 stebimas 2003 m. (0,16 punkto), o 2010 m. jis buvo mažiausias (0,1 punkto). Skirtumas tarp ES-8 ir ES-5 indeksų vidurkių visuomet buvo daug mažesnis negu tarp ES-8 ir ES-15. Skirtumas svyravo tik tarp 0,1–0,2 punkto, o 2010 m. indeksų vidurkiai buvo lygūs. Labai lėtai mažėjo skirtumas tarp ES-8 ir ES-28. Per 2003–2012 m. laikotarpį jis sumažėjo tik 0,02 punkto. Taip pat pastebima tendencija, kad e. valdžios indekso vidurkio skirtumas tarp ES-8 ir ES-28 išlieka toks pats nuo 2005 m. (0,07 punkto), išskyrus 2010 m. 2 paveikslo duomenys rodo, kad 2012 m., iki tol mažėjęs, e. valdžios indekso vidurkių skirtumas tarp ES-8 ir ES-15, ES-8 ir ES-5 padidėjo.

2 pav. E. valdžios išsivystymo indeksų vidurkiai ES valstybių grupėse 2003–2012 m.

Šaltinis: sudaryta straipsnio autoriaus pagal [13]

ES-8, ES-15, ES-5 ir ES-28 valstybių e. valdžios indeksų vidurkiai, SN ir variacijos koeficientai nurodyti 2 lentelėje. ES-8 valstybių e. valdžios indeksų variacija 2003–2012 m. buvo maža. Ji apibūdinama variacijos koeficientais nuo 8,33 proc. (2010 m.) iki 12,73 proc. (2003 m.). Vidutinis variacijos koeficientas per šešerius metus buvo 10,18 proc. Truputį didesnė variacija (variacijos koeficientas svyravo tarp 8,75 proc. ir 15,07 proc.) stebima ES-15 valstybių grupėje. Šioje valstybių grupėje vidutinio variacijos koeficiento vidurkis buvo 12,45 proc. ES-5 valstybių grupėje variacijos koeficiento vidurkis buvo 8,96 proc. Jo svyravimų amplitudė buvo 10,00 proc. Didžiausia variacija būdinga ES-28 valstybių grupės e. valdžios koeficientams: 2004 m. variacijos koeficientas buvo 17,91 proc. Vidutinis variacijos koeficientas per šešerius metus buvo 14,94 proc., t. y. 4,76 proc. didesnis už ES-8 valstybių koeficiento vidurkį.

2 lentelė. E. valdžios išsivystymo indeksų ES valstybių grupėse 2003–2012 m. analizės rezultatai

Metai	Vidurkis ± SN				Variacijos koeficientas (%)			
	ES-8	ES-15	ES-5	ES-28	ES-8	ES-15	ES-5	ES-28
2003	0,55±0,07	0,71±0,08	0,56±0,07	0,64±0,11	12,73	11,27	12,50	17,19
2004	0,58±0,05	0,73±0,11	0,60±0,08	0,67±0,12	8,62	15,07	13,33	17,91
2005	0,61±0,06	0,74±0,11	0,63±0,06	0,69±0,11	9,84	14,86	9,52	15,94
2008	0,62±0,07	0,75±0,10	0,63±0,05	0,69±0,10	11,29	13,33	7,94	14,49
2010	0,60±0,05	0,70±0,08	0,60±0,02	0,66±0,08	8,33	11,43	3,33	12,12
2012	0,68±0,07	0,80±0,07	0,70±0,05	0,75±0,09	10,29	8,75	7,14	12,00

Šaltinis: sudaryta straipsnio autoriaus pagal [13].

ES-28 nuo 2004 m., o ES-15 valstybių grupėje nuo 2005 m. stebima e. valdžios indeksų sklaidos vidurkio atžvilgiu tolygi mažėjimo tendencija. Ypač ši tendencija

2004–2010 m. ryški ES-5 valstybių grupėje. ES-8 valstybių grupėje e. valdžios indekso variacijai būdingi svyravimai.

ES-8 valstybių grupėje 2004–2010 m. buvo mažesnė e. valdžios indeksų sklaida vidurkio atžvilgiu negu ES-15. Tačiau 2012 m. situacija pasikeitė. ES-8 valstybių indeksų variacija tapo didesnė nei ES-15. Panaši situacija stebima ir lyginant ES-8 su ES-5. Skirtumas tas, kad jau nuo 2008 m. ES-8 valstybių indeksų variacija tapo didesnė nei ES-5 ir pats skirtumas buvo didesnis nei skirtumas tarp ES-8 ir ES-15.

3 lentelė. E. valdžios indeksų palyginimas tarp ES valstybių grupių (Mann ir Whitney U)

Metai	ES-8 ir ES-15	ES-8 ir ES-5
2003	11,5**	18,5
2004	11,0**	19,0
2005	16,0**	16,0
2008	17,0**	14,0
2010	14,5**	16,0
2012	14,5**	13,5

** $p < 0,01$

* $p < 0,05$

Šaltinis: sudaryta straipsnio autoriaus pagal [13].

Mann ir Whitney U testo rezultatai visais atvejais rodo statistiškai patikimus e. valdžios indeksų vidurkių skirtumus tarp ES-8 ir ES-15 valstybių grupių. Priešingai, e. valdžios indeksų vidurkių skirtumai tarp ES-8 ir ES-5 statistiškai reikšmingai nesiskiria (žr. 3 lent.).

Europos Sąjungos valstybių e. valdžios vystymosi tendencijų analizė

Straipsnyje buvo ištirtos ES-8 valstybių e. valdžios raidos tendencijos ir palygintos su ES-5, ES-15 ir ES-28 valstybių e. valdžios raidos tendencijomis. Svarbiausias šio tyrimo rezultatas yra aiški ES-8 valstybių grupės pažanga vystant e. valdžią. Tyrimo rezultatai parodė, kad 2003–2012 m. ES-8 valstybių grupės e. valdžios išsivystymo lygis akivaizdžiai augo, tačiau atsilikimas nuo ES-5, ES-15 ir ES-28 valstybių grupių išliko.

Mokslinių tyrimų rezultatai rodo, kad visos ES valstybės įvairiose e. valdžios vystymo srityse pasiekia vis geresnių rezultatų. Tačiau tie patys tyrimai rodo ir tarp ES valstybių, jų grupių, regionų, miestų egzistuojančius skirtumus [1; 3; 7; 10; 15; 18]. Šio tyrimo rezultatai taip pat patvirtina teiginį apie e. valdžios plėtros pažangą ES ir toliau išliekančius regioninius skirtumus.

Straipsnio autorių tyrimo rezultatai atitinka Jungtinių Tautų e. valdžios tyrimo [12] ir P. Wauters [15], C. Bavec [1], J. Zoroja [18] mokslinių tyrimų rezultatus. Jungtinių Tautų e. valdžios tyrimo ataskaitoje pažymima, kad ES šalys e. valdžios plėtros kontekste buvo skatinamos taikyti pažangias technologijas, diegti geresnį valdymą bei išplėsti paslaugas ir kartu siekti didesnio skaidrumo, veiksmingumo ir integracijos. Nepaisant to, skirtumai tarp regionų ir jų viduje išlieka [12, p. 29].

...

Aptariant atlikto tyrimo rezultatus, galima remtis J. Zoroja išvadomis. Ji tvirtina, kad išsivysčiusiose Europos šalyse gyventojai turi gerokai geresnę prieigą prie interneto ir juo naudojasi intensyviau nei Europos pokomunistinių šalių gyventojai. Tai ypač matyti ir e. valdžios srityje. Tuo pačiu metu interneto vartotojų sparčiai daugėja besivystančiose Europos šalyse. J. Zoroja daro išvadą, kad nors pokomunistinės Europos šalys tapo ES narėmis ir padarė didelę pažangą plėtojant IRT, technologijas ir ekonomiką, interneto vartotojų vis dar yra mažiau, o jo poveikis yra silpnesnis pokomunistinėse Europos šalyse nei išsivysčiusiose Europos šalyse [18, p. 130]. Šios mokslininkės tyrimo rezultatai aktualūs, nes visas ES-8 valstybes galima priskirti pokomunistinių valstybių grupei, pažymint, kad Estija, Latvija, Lietuva yra pookupacinės valstybės. J. Zoroja išvadas patvirtina ir straipsnio autorių tyrimo rezultatai apie ES-8 valstybių pažangą plėtojant e. valdžią, kartu ir atsilikimą nuo ES-15. Jungtinių Tautų e. valdžios tyrimo [12] ataskaitos ir J. Zorojos [18] tyrimo rezultatai sutampa su minėtais tyrimo rezultatais apie e. valdžios plėtrą ES valstybėse, taip pat ir EU-8 valstybių grupėje. Kartu nurodomi ir išliekantys skirtumai tarp atskirų ES valstybių ir jų grupių.

Tyrimo išvados sietinos su A. Ç. Çiğdem, A. B. Bilge, E. Coşkun [3] ir M. R. Vicente, A. J. López [16] skaitmeninės atskirties tyrimų rezultatais. Skaitmeninė atskirtis – tai atotrūkis dėl skirtingo socialinio ekonominio lygio tarp individų, namų ūkių, verslo ir geografinių vietovių, atsižvelgiant tiek į jų galimybes prieiti prie IRT, tiek į galimybes plačiai naudoti internetą įvairiose veiklose [11, p. 5]. Skaitmeninė atskirtis gali pasireikšti tarp valstybių ar regionų. Vadinas, informacijos ir IRT prieinamumas nuosekliai tampa netolygaus vystymosi globaliu mastu parametru, o naujausių IRT prieiga yra vienas iš pagrindinių e. valdžios vystymo veiksmų valstybėse. A. Ç. Çiğdem, A. B. Bilge ir E. Coşkun analizavo skaitmeninę atskirtį tarp ES valstybių ir valstybių kandidačių į ES. Jų tyrimo rezultatai rodo, kad valstybės, pasiekusios didžiausią informacinės visuomenės lygį, priklauso ES-15 šalių grupei. Skaitmeninę atskirtį jie nustatė tarp ES-15 šalių ir šalių, kurios buvo kandidatės į ES 2004 (Rumunija, Bulgarija ir Turkija). Tačiau skaitmeninės atskirties autoriai nenustatė tarp šalių, kurios tapo valstybėmis narėmis 2004 m., ir šalių, kurios buvo kandidatės 2004 m. (Rumunija, Bulgarija ir Turkija) [3, p. 103]. Tai patvirtina ir straipsnio autorių gauti rezultatai. A. Ç. Çiğdem, A. B. Bilge ir E. Coşkun nustatyta skaitmeninė atskirtis tarp ES valstybių ir valstybių kandidačių sutampa su straipsnio autorių nustatytais e. valdžios išsivystymo skirtumais tarp ES-8 ir ES-15. Remiantis šių mokslininkų tyrimo rezultatais, tarp Estijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Slovakijos, Vengrijos, kurios į ES įstojo 2004 m., ir Rumunijos, Bulgarijos, kurios į ES įstojo 2007 m., nebuvo nustatyta statistiškai reikšminga skaitmeninė atskirtis. Tačiau šios ES-8 grupės priklausančios valstybės pagal informacinės visuomenės lygį atsiliko nuo ES-15.

M. R. Vicente ir A. J. López analizavo skaitmeninę atskirtį ES regionuose. Jie nustatė, kad iki 2008 m. skaitmeninė atskirtis tarp 164 ES regionų buvo didžiulė. Regionų skaitmeninė atskirtis yra stebima ne tik visoje ES, bet ir kiekvienoje atskiroje šalyje. Aiškūs reitingo lyderiai yra šiaurės (Didžiosios Britanijos, Danijos, Olandijos) regionai, reitingo apačioje – pietų ir rytų (Bulgarijos, Graikijos, Italijos) regionai.

Atotrūkis tarp reitingo viršuje ir apačioje esančių regionų (Šiaurės Olandijos ir Kentriki-Elados) yra daugiau kaip 50 proc. [16, p. 233]. Šio tyrimo rezultatai, kaip ir straipsnio autorių tyrimo rezultatai, rodo egzistuojančius skirtumus tarp rytinių ES regionų, kurie yra EU-8 valstybėse, ir šiaurinių, kurie priklauso ES-15 valstybėms.

M. R. Vicente ir A. J. López tyrimo rezultatai aktualūs dar vienu aspektu. Jie parodo egzistuojančius didelius skaitmeninės atskirties skirtumus tarp 164 ES regionų. Vadinas, atskirose ES valstybėse egzistuoja dideli regioniniai skaitmeninės atskirties skirtumai, nors tarp pačių valstybių tokio didelio e. valdžios indeksų skirtumo nėra. Jungtinių Tautų e. valdžios tyrimo [12, p. 30] ataskaitoje pažymima, kad visos pirmaujančios Europos valstybės savo piliečiams e. valdžios srityje pasiūlė daugiau ar mažiau tokio paties lygio paslaugas, dėl to nėra didelio skirtumo tarp jų. Pavyzdžiui, Vokietija, esanti 10-ta šalis Europoje, pasiekė apie 89 proc. e. valdžios plėtros lygį, palyginti su regiono lydere Olandija. Tai rodo ir mūsų gauti rezultatai: tarp ES-8, ES-15, ES-5 ir ES-28 grupių valstybių e. valdžios indeksų variacijos sklaida vidurkio atžvilgiu maža. Vadinas, galima teigti, kad nėra didelių skirtumų ne tik tarp pirmaujančių Europos valstybių (ES-15), bet ir tarp ES-8.

Nors ES ir atskiros jos valstybės nemažai stengiasi plėtojant e. valdžią, šalys taiko tuos pačius e. valdžios vystymo modelius, tačiau skirtumai tarp valstybių ir jų grupių išlieka. Priešingai, straipsnio autorių tyrimo rezultatai rodo, kad 2012 m. e. valdžios indeksų vidurkių skirtumas tarp ES-8 ir ES-15, ES-8 ir ES-5 padidėjo. ES-8 valstybių grupėje taip pat padidėjo ir indeksų variacija vidurkio atžvilgiu. ES-8 valstybėse, kaip ir Vidurio Europos šalyse, e. valdžios plėtrai aplinka yra mažiau palanki nei labiau išsivysčiusiose senosiose ES valstybėse. Tačiau C. Bavec pastebi, jog akivaizdus e. valdžios vystymo ryšys su ekonomine veikla ir socialinėmis struktūromis ES šalyse rodo, kad būtų sunku bet kurioje Vidurio Europos šalyje padaryti „didelį šuolį“ kuriant ir įgyvendinant e. valdžią [1, p. 205]. Pavyzdžiui, pirmaujančios Europos šalys IRT plėtrai išleidžia daugiau nei dvigubai vienam ES gyventojui tenkančio vidurkio, kitos valstybės – maždaug pusę šio vidurkio [12, p. 29]. Europos išsivysčiusios šalys stengiasi plėtoti IRT infrastruktūrą Europos pokomunistinėse šalyse, bet gyvenimo standartai ir atskirų šalių įstatymai gali būti didelės kliūtys šios plėtros kelyje [18, p. 130].

Siekiant toliau sėkmingai vystyti e. valdžią, svarbiausias tikslas – IRT prieinamumo, naudojimo didinimas ir kokybės gerinimas. Tuo pat metu svarbu aiškinti žmonėms e. valdžios pranašumus, siekiant įveikti jų pasipriešinimą, aiškinti, kaip internetas gali padėti jiems išspręsti problemas, susisiekti su valstybės institucijomis, politinėmis partijomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis, gauti iš jų informacijos. Lygiai taip pat svarbu yra pasiūlyti mokymo paslaugas ir teikti finansinę paramą. Ypač svarbu, kad būtų sudarytos sąlygos vyresnio amžiaus žmonėms, kaimo vietovių gyventojams, gyventojams, turintiems mažesnes pajamas, ir neįgaliesiems, kurie nesinaudojo internetu ir kompiuteriais, įgyti reikiamų žinių ir jas taikyti įvairiose veiklos srityse. Kita vertus, labai svarbus veiksnys, darantis įtaką e. valdžios plėtrai, yra valstybės institucijų, politinių partijų, nevyriausybinių organizacijų noras, gebėjimas taikyti bendravimo, bendradarbiavimo, informavimo, mobilizavimo formas elektroninės demokratijos sąlygomis. Pirmiausia minėtos organizacijos turėtų aktyviai

...
naudoti internetą tam, kad būtų galima susisiekti su gyventojais, palaikyti su jais ryšį, juos telkti aktyviai veiklai. Šis darbas yra svarbus pradinis įnašas analizuojant e. valdžios išsivystymą ES-8 valstybėse. Tolesni tyrimai turėtų būti skirti e. valdžios išsivystymui atskirose ES-8. Jie turėtų būti skirti priežastims, dėl kurių šios valstybės atsilieka nuo pirmaujančių ES valstybių, ir veiksams, kurie padėtų šiuos skirtumus mažinti, nustatyti.

Išvados

1. ES valstybių narių e. valdžios indeksų analizė parodė, kad ES-8 valstybės 2003–2012 m. padarė aiškią pažangą plėtojant e. valdžią Didžiausią pažangą padarė Lietuva, o mažiausiai padidėjo Lenkijos e. valdžios indeksas. Tačiau tik Estijos e. valdžios indeksas viršijo ES-28 valstybių vidurkį. Nors ES-8 e. valdžios išsivystymo lygis akivaizdžiai augo, tačiau atsilikimas nuo kitų ES valstybių grupių išliko ir netgi 2012 m. padidėjo. Labiausiai ES-8 valstybės atsilieka nuo ES-15.

2. ES-8 ir kitos valstybių grupės pasižymi didesniu vidiniu homogeniškumu e. valdžios išsivystymo srityje, palyginti su visų ES-28 valstybių grupe. Šių valstybių grupėse e. valdžios indeksų sklaida vidurkio atžvilgiu varijavo nuo mažos iki vidutinės. Santykinai didesnė sklaida stebima tarp ES-28 valstybių. Mažiausia sklaida pasižymi ES-8 valstybių grupė. Šios grupės valstybių e. valdžios indeksų variacijai būdingi svyravimai. Tai rodo ir e. valdžios išsivystymo skirtumus, egzistuojančius ES viduje tarp skirtingų valstybių grupių.

3. Siekiant paspartinti e. valdžios vystymą ES-8 valstybėse, reikia aktyvesnių nacionalinių valstybių vyriausybių ir Europos Komisijos veiksmų. Skaitmeninio raštingumo ir įgūdžių ugdymas ir investicijų į IRT didinimas – reikšmingi veiksmai siekiant tolesnio spartesnio e. valdžios vystymosi šiose valstybėse. Tai turėtų vykti įgyvendinant *Europos skaitmeninę darbotvarkę*.

Literatūra

1. Bavec, C. On the current environments for e-Government development in the enlarged European Union. *Information Polity*, 2006, Vol. 11, p. 197–206.
2. *Benchmarking E-Government: A Global Perspective*. New York, UN/ASP, 2002.
3. Çiğdem, A. Ç., Bilge, A. B., Coşkun, E. Analyzing digital divide within and between member and candidate countries of European Union. *Government Information Quarterly*, 2009, Vol. 26, p. 98–105.
4. Demchak, C. C., Friis, C., La Porte, T. M. Webbing Governance: National Differences in Constructing the Public Face. In: Garson, G. D. (ed.) *Handbook of Public Information Systems*. New York, Marcel Dekker, 2000, p. 179–196.
5. Europos Sąjunga. *Gyvenimas ES*. http://europa.eu/about-eu/facts-figures/living/index_lt.htm [2014-01-16].
6. Lietuvos statistikos departamentas (2013). *Lietuvos statistikos metraštis 2013*, Vilnius.
7. Pina, V., Torres, L., Royo, S. E-government evolution in EU local governments: a comparative perspective. *Online Information Review*, 2009, Vol. 33, Iss. 6, p. 1137–1168.

8. *The economic impact of ICT: Measurement, evidence and implications*. Paris, Organization for Economic Cooperation and Development, 2004.
9. *The E-Government Imperative: Main Findings*. Paris, OECD, 2003.
10. Torres, L., Pina, V., Acerete B. E-Governance Developments in European Union Cities: Reshaping Government's Relationship with Citizens. *Governance*, 2006, Vol. 19, Iss. 2, p. 277–302.
11. *Understanding the digital divide*. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development, 2001.
12. United Nations. *E-Government Survey, 2012. E-Government for the People*. United Nations, New York, 2012.
13. UNPAN. *UN E-Government Surveys, 2012*. http://www.unpan.org/egovkb/global_reports/08report.htm [2014-01-16].
14. UN Public Administration Programme. *UN E-Government Development Database, 2012*. <http://unpan3.un.org/egovkb/> [2014-01-16].
15. Wauters, P. Benchmarking e-government policy within the e-Europe programme. *New Information Perspectives*, 2006, Vol. 58, No. 5, p. 389–403.
16. Vicente, M. R., López, A. J. Assessing the regional digital divide across the European Union-27. *Telecommunications Policy*, 2011, Vol. 35, p. 220–237.
17. *World telecommunication. ICT development report 2006. Measuring ICT for social and economic development*. Geneva, ITU, 2006.
18. Zoroja, J. Internet, e-commerce and e-government: measuring the gap between European developed and post-communist countries. *Interdisciplinary Description of Complex Systems*, 2011, Vol. 9 (2), p. 119–133.

Gintaras Žilinskas

Evolution of E-government in the States of the Eastern Border of the European Union

Abstract

The aim of this article is to analyse the differences of e-government development between a) member states of the Eastern Border of the European Union (EU-8) and member states of the old EU (EU-15); b) member states of EU-8 and the all countries of EU (EU-28); c) member states of EU-8 and countries, which became member states of EU after 2004 (EU-5). Comparative analysis was used to determine and evaluate the tendencies of e-government development in EU-8 during the period of 2003-2012. Data of United Nations E-Government survey about e-government development was used in this article. Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, Slovakia, Hungary, Romania and Bulgaria compose EU-8. It was estimated that countries of EU-8 made significant progress in development of e-government. However the gap between member states of EU-8 and countries of EU-15, EU-5 and EU-28 still remains. Higher homogeneity in the area of e-government development in the countries of EU-8, EU-15 and EU-5 compared to the countries of EU-28 was found.

Gintaras Žilinskas – Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto Viešosios politikos ir administravimo instituto docentas, socialinių mokslų daktaras.

...

E. paštas: gintaras.zilinskas@ktu.lt

Gintaras Žilinskas, Doctor of Social Sciences, is a Associate Professor at the Institute of Public Policy and Administration, Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

E-mail: gintaras.zilinskas@ktu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2014 m. vasario mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2013 m. kovo mėn.